

KYRKORNA fortsätter här!

gotländsk kyrka bevarade från medeltiden. Epitafier 1600-1700t. Glasmålningar ca 1900. Stensulptur (J Maria med Barnet) 1971.

VIKLAU

Dopfunt, krucifix och (i trogen kopia efter originalet i Statens historiska museum) den berömda Viklau-Madonnan 1100t, altarpuppsats och predikstol 1600t, dopfunt 1737.

VISBY S:ta MARIA

Från början byggd som kyrka för gotlandsfarande tyska köpmän med 1225 som första kända invigningsår. Domkyrka sedan 1572 då Gotland blev eget stift. – Dopfunten (den största på Gotland) 1200t. Kristusbild 1200t. På norra korväggen epitafium över dansk-lybska flottans undergång utanför Visby 1566. Altarpuppsats i södra sidoskeppet 1682 (jfr Källunge), högaltarets 1905. Predikstolen 1684 (jfr Grödingbo). Glasmålningarna i koret 1892. Bänkinredning (inhemsk valnöt) 1945. Mariabild (kopia)1998. Glasmålningarna i bl.a. Stora kapellet, ett av landets vackraste gotiska rum, från senaste restaurering (1980t). – Orglar: Åkerman & Lund 25 stämmor 1892/1999, kororgel (S Fondell) 4 stämmor 1990t, Guldrupeorgeln (O N Lindqvist) 2 stämmor 1860t, (i Stora kapellet) Magnussons orgelbyggeri/Robert Gustavsson 10 stämmor 1983/1999, Klinte-orgeln (P L Åkerman) 6 stämmor 1870. – Klockspel 45 klockor.

VISBY, övriga kyrkor

Allhelgonakapellet med krematorium 1967, Norra kyrkogården. Terra Nova 1984. S:t Mikaels kapell 1966. Visborgskyrkan 1969.

VISBY, kyrkoruinerna

S:t Clemens, Drotten, S:ta Gertrud, S:t Göran, S:t Hans, Helge And, S:ta Karin, S:t Lars, S:t Nicolaus, S:t Olof och S:t Per.

VÄNGE

Dopfunt 1100t, krucifix 1100t (korset

1200t), kalkmålningar 1300t, till dels senmedeltida altarskåp 1600t, predikstol 1777, bänkinredning 1700t.

VÄSKINDE

Dopfunt 1100t, kalkmålningar 1200-1500t, sakramentskåp och krucifix 1200t, processionskrucifix 1300t, altarpuppsats och predikstol (med medeltida skulpturer!) 1690. Glasmålning utförd 1955. – I sydmuren cell med hagiocop (tittglugg till det heliga) och sakristia.

VÄSTERGARN

Norr om kyrkan rester av äldre kyrka och kastal, 1100t. Nybygge påbörjades men avstannade (se särskild text ”Kort om Gotlands kyrkor”). – Dopfunten 1592, votivskepp 1637, altarpuppsats 1641, inredningen i övrigt huvudsakl 1600t.

VÄSTERHEJDE

Dopfunt 1681, altartavla 1662, predikstol, bänkinredning, läktare 1600t. Oljemålning 1853 trol en gåva av prinsessan Eugenie. – Trappgaveltorn 1856, det enda på Gotland.

VÄTE

Dopfunt 1100t, krucifix ca 1200, kalkmålningar 1300–1500t, altarpuppsats 1699, predikstol och bänkinredning 1700t, skulptur S:t Olof efter original i SHM.

ÖJA

Krucifixet ”Gotlands mest beundrade träskulptur” 1200t, Madonnan kopia av Öjamadonnan i Gotlands Fornsal, liksom Johannes (fri rekonstruktion) 1951, kalkmålningar 1200 och 1400t, predikstol 1628, altarpuppsats 1643 och epitafier 1600t.

ÖSTERGARN

Eldhärjad 1565 (Nordiska sjuårskriget), plundrad av ryska trupper 1715 och 1717 men återställd vid mitten av 1700t (se minnestavlan!). Dopfunten 1600t, altarpuppsats 1756 med medeltida krucifix, predikstol 1737, läktare 1744.

Gotland – de hundra kyrkornas ö

Att så många så märkliga kyrkor byggdes på Gotland under medeltiden hör samman med det välstånd som då rådde på ön.

Att kyrkorna i så stor utsträckning därefter orörda kommit att bevaras beror bl.a. på att man under följande århundraden saknat resurser att (som i andra landsändar) rasera och bygga nytt.

Denna broschyr kan bara ytterst kortfattat meddela något om kyrkorna i stort och något om deras inventarier. Den intresserade hänvisas i övrigt till de lokala kyrkoberskrivningar, som ibland finns.

Här meddelade uppgifter betr kyrkornas inventarier har i huvudsak hämtats från Lagerlöf/Svahnström: Gotlands kyrkor, 4:e, omarbetade upplagan, 1991,

”Hur gamla är kyrkorna?”

Kyrkorna byggdes (tillbyggdes, ombyggdes) under en oerhört intensiv period ca 1100–1350.

De olika byggnadsdelarna i en kyrka kan grovt men enkelt dateras med hjälp av portaler, fönster- och valvbågar. Intill omkr 1250 användes rundbågar som utmärker det romanska – efter ca 1250 användes spetsbågar, typiskt gotiska.

Så många kyrkor – gudstjänst i alla?

Alla kyrkor används - som regel varannan söndag. Varje präst/kyrkomusiker har därmed två eller flera gudstjänster att ansvara för.

Gudstjänstiderna inhämtas enklast via fredagstidningens predikoturer.

Visby Stift

Visby stift består av två delar: ”Hemmadelen” av stiftet har en tydlig landsbygdsprägel med många små församlingar. ”Utedelen” består av Svenska kyrkan i utlandet (SKUT) som verkar på ett förtiotal platser runt om i världen.

Stiftscentrum med utbildning, utveckling och administration finns i Helge Andshuset, Norra Kyrkogatan 3 (norr om domkyrkan).

Välkommen!

Om inventarierna i stort – inte bara årtal!

Dopfunten

”Funt” kommer av det latinska ordet ”fons” – källa. I den allra första kristna tiden skedde dopet vid öppet vatten, ute i det fria. Senare byggdes särskilda dopkapell men fortfarande så, att den som skulle döpas steg ned i vattnet. Än senare togs de dopfuntar som finns idag i bruk. Många dopfuntar är från 1100-talet. Här har bygdens barn blivit döpta under 900 år.

Högaltare och sidoaltaren

Altarbordet finns för den heliga mältiden. ”Jesus instiftar nattvarden” är ett ofta förekommande motiv på altarpuppsaten.

Gotland blev svenskt genom freden i Brömsebro 1645. På många altarpuppsatser från 1600-talets förra hälft finns därför danske kungen Christian IV:s monogram ”C4”. Altarpuppsatserna från dansktiden är konstnärligt mera högtstående än de senare beroende på att kungen till provinsen hade låtit inkalla skickliga bildhuggare.

I en del kyrkor finns ibland två sidoaltaren bevarade, en gång prydda med Madonnan resp. något manligt helgon, ibland S:t Olof, Långe, och än idag, tillämpas i någon mån mans- och kvinnosida, en kvarleva från en tid då kvinnorna med förkärlek samlades inför Maria.

Triumfbågen

Kyrkorummet med sitt långhus och kor har sin förebild i Jerusalems tempel med ”Det heliga” och ”Det allra heligaste” – jfr uttrycket ”gå in i det allra heligaste”. Långhus och kor var från början åtskilda av ett s.k. korskrank: koret var bland annat prästen och kantorns plats och långhuset var församlingens.

Triumfkrucifixet

När Jesus dog rämnade förhänget och gav fritt tillträde till Det allra heligaste i Jerusalems tempel. Triumfbågens krucifix hänger där det hänger, mellan kyrkans långhus och kor, som påminnelse om att Jesus genom sin offerdöd ger tillträde till Det allra heligaste, koret, en bild av Guds himmel.

Predikstol och bänkinredning

Under 1500-talet blir Bibeln översatt till svenska. Förkunnelsen blev en allt viktigare del i gudstjänsten. Från omkr 1550 finns de allra första predikstolarna – och med dem efterhand bänkinredningarna. Predikstolen placerades på kyrkans södra sida, kanske för ljusets skull? Var det ett danskt inflytande eller var det för att Mariabilden på norra sidoaltaret inte skulle behöva ge vika för den nya tidens predikanter?

Glasmålningar, kalkmålningar, skulpturer i trä eller sten

Ämnet är alldeles för stort för ens ett försök till kortfattad kommentar. Den intresserade måste hänvisas till lokala kyrkoberskrivningar eller någon handbok. Men försök gärna ”läsa”, tolka, bilderna själv! Bilderna i portaler och fönsterglas, på dopfuntar, väggar, altartavlor, predikstolar och bänkar vill berätta! Vilka bibliska berättelser eller texter finns illustrerade? Vilka apostlar, evangelister och helgon? Vilka kristna symboler avbildas?

I många kyrkor finns, på norra sidan, en bildserie kring Jesu lidandes historia, en s.k. passionsfris. En huvudpunkt i kristen tro är talet om Jesu Kristi lidande, död och uppståndelse. Därför finns ”Jesus Kristus målad för era ögon såsom korsfäst” och uppstånden igen. Detta för undervisningens skull - senmedeltida serieläsning!

Kort om Gotlands kyrkor

1000-talet: (1)

Kristendomen kommer till ön – man bygger små träkyrkor, ”stavkyrkor” (långhus och kor).

1100-talet: (2–4)

Träkyrkorna får lämna plats för kyrkbyggen av sten: små, mörka, bildrika rum med rundbågar i portaler, fönster och valvbågar.

1200-talet: (5–7)

Man river de första stenkyrkorna, helt eller delvis, men återanvänder stenmaterialet för nybyggen med nya ideal: öppna och välkomnande portaler och rum – spetsbågestilen tar över.

1300-talet: (5–8)

Fortsatta ombyggnadsarbeten: förhöjning av tornen, ombyggnad av långhus och kor påbörjas eller planeras.

Omkring 1350 – all verksamhet avstannar!

Gotlands storhetstid är förbi. Kyrkorna, från början tänkta att bli varandra ganska lika, blir stående stelnade med sina olikheter beroende på hur långt man i sina planer hade hunnit. Se kartan eller jämför dem i verkligheten!

1400 och 1500-talen:

Bildserierna om Jesu lidande (passionsfriserna) och andra väggmålningar tillkommer.

1600-talet till 1900-talet:

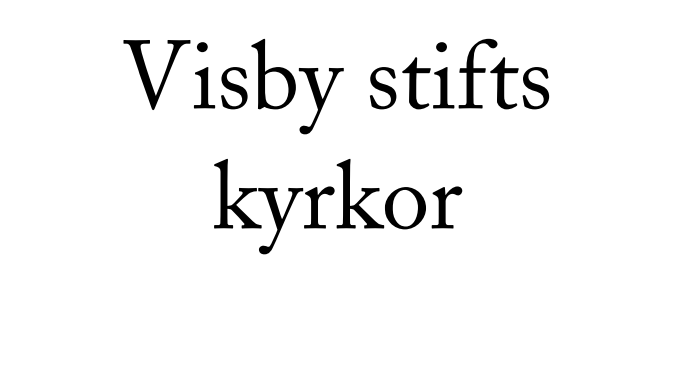
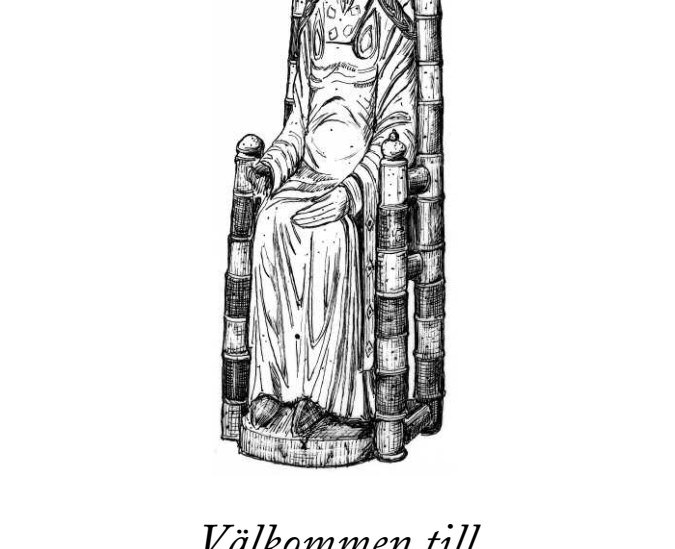
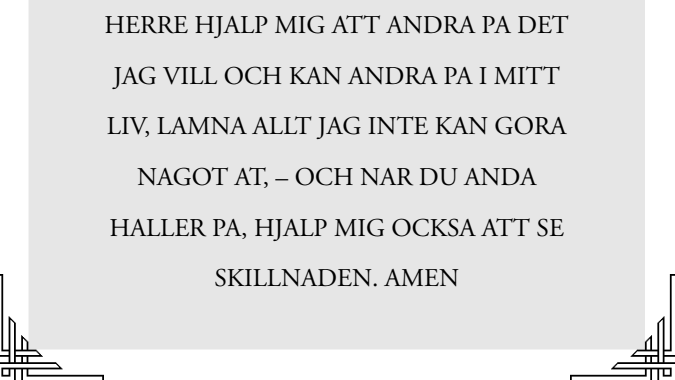
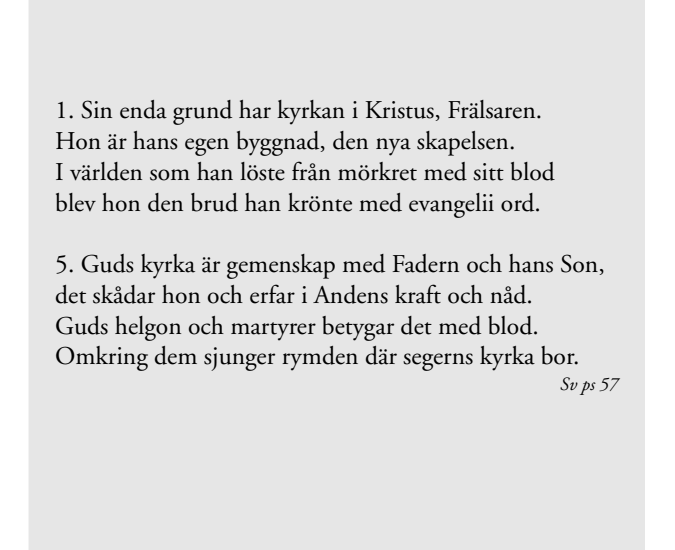
Mängder av träskulpturer, glasmålningar och kalkmålningar förstöras eller avlägsnas. (Det som finns kvar i vår tid är bara en liten del av allt som funnits). – Anskaffning av altartavlor, predikstolar, bänkinredningar, läktare, orglar, siffertavlor etc.

1900-talet:

Första kyrkbygget på 600 år var Slite kyrka 1960. 1984 tillkom Samfälligheten för vård och underhåll av Gotlands kyrkor. Genom den tar stiftets församlingar gemensamt ansvar för restaurering av sina kyrkor.

Ur GUTASAGAN (1200-talet):

”Sedan gutarna sett kristna mäns seder, lydde de Guds bud och lärda mäns lära. De togo då allmänt emot kristendomen frivilligt utan tvång, så att ingen tvang dem till kristendomen. Sedan de allmänt blivit kristna, byggdes en kyrka i landet, i Atlingbo, det var den första i mellantredingen. Sedan byggdes den tredje i landet i Fardhem i södra tredingen. Efter dem förökades alla kyrkor på Gotland, ty man byggde sig kyrkor (at mairu maki) till större välmak”.

Välkommen till Visby stifts kyrkor